

κατά ιστορικές περιόδους, τὸ ἡμερολόγιόν της καὶ τὸ νομισματικὸν σύστημα. Χρήσιμοι δύο καλοὶ χάρται, τῆς κοιλάδος τοῦ Νεῖλου καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Φαγιούμ. Κάθε κεφάλαιον συνοδεύεται ἀπὸ πλουσίαν βιβλιογραφίαν διεθνή, ἀναγκαίαν διὰ τοὺς εἰδικώτερον ἀσχολουμένους.

Ἐπακολουθοῦν λεπτομερεῖς πίνακες 1) θεμάτων καὶ ὄρων 2) ἀρχαίων συγγραφέων 3) ἑλληνικῶν λέξεων 4) τῶν ἀναφερομένων παπύρων 5) ξένων λέξεων 6) κυρίων ὀνομάτων ἀρχαίων 7) γεωγραφικῶν ὀνομάτων καὶ 8) κυρίων ὀνομάτων νεωτέρων. Εἰς τὸ τέλος παρατίθενται 64 μεγάλαι σελίδες εἰδικοῦ χάρτου περιέχουσαι 70 εἰκόνας σχετικὰς μετὰ τοὺς παπύρους καὶ εἰδικώτερον μετὰ τὴν γραφὴν αὐτῶν, ἧς δείγματα ἀφθονα παρατίθενται τόσον τῶν φιλολογικῶν ὅσον καὶ τῶν ἰδιωτικῶν παπύρων, εἰλημμένων ἐκ διαφόρων ἐποχῶν ἀπὸ τοῦ 311 π.Χ. μέχρι τοῦ 600 μ.Χ.

Ἡ ἐπιστημοσύνη τοῦ ἔργου εἶναι καταφανής, ἡ δὲ ἀρτία ἐκθεσις τῆς ὕλης καὶ ἡ πληρότης ἢ βιβλιογραφικῆ μαρτυροῦν περὶ τῆς τελείας ἐνημερότητος καὶ ἰκανότητος τοῦ Μανδηλαρά, ὁ ὁποῖος οὕτω τιμᾷ τὴν θέσιν του ὡς ὑφηγητοῦ διδάσκοντος τὴν ἐπιστήμην τῆς Παπυρολογίας. Οἱ φοιτηταὶ του πρέπει νὰ εἶναι εὐτυχεῖς διὰ τὸν ἐγκρατῆ διδάσκαλον. Ὁ κρίνων λυπεῖται μόνον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὑποκύπτων εἰς τὰ καυδιανὰ δίκρανα τῶν παραδόξων ὑπουργικῶν ἐντολῶν διὰ τὴν χρῆσιν γλώσσης παραμορφωμένης εἰς τὰ σχολεῖα δὲν ἀπέφυγε τὰς διαστροφὰς τῶν ἀρχαίων φιλολογικῶν ὄρων καὶ ὀνομάτων (εἰς τοὺς πίνακας λ.χ. Ἄμμων, ἀλλὰ Ἀπόλλωνας, Κλήμης ἀλλὰ καὶ Ἄρτεμη, Ἴσις καὶ Ἰσιδα, Μέμφις καὶ Μέμφη, Σάραπις καὶ Σάραπης). Τὸ θέμα ὅμως τοῦτο εἶναι γενικώτερον καὶ ἐμφανίζεται ὡς σύνδρομον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι νομίζουσι ἑαυτοὺς ὑποχρεοῦσι νὰ ὑπακούσουσιν εἰς τὰς ὑπουργικὰς ἐγκυκλίους ἀσχέτως τοῦ προκύπτοντος ὕφους.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* *

Θ. Ν. ΖΗΣΗ, Γεννάδιος Β' Σχολάριος, Βίος, συγγράμματα, διδασκαλία, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 30, ΠΙΜΠ Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 555.

Ἐχομεν ἐνώπιόν μας μίαν ὀγκώδη, λεπτομερῆ καὶ συστηματικὴν μελέτην, ὅπου ἀναλύεται ὁ βίος, ἡ δρᾶσις, ἡ διδασκαλία καὶ τὰ πολυπληθῆ συγγράμματα τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου. Ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τῆς ἀναλύσεως προκύπτει ὅτι εἰς τὸν πρῶτον πατριάρχην τῶν ὑποδούλων προσγράφονται ἔργα χαλκευμένα καὶ νόθα δυσφημοῦντα τοῦτον καὶ φέροντα αὐτὸν ἀνακόλουθον, διότι ἐνῶ πρὸ τῆς συνθήκης τῆς Φλωρεντίας ἦτο δῆθεν συνήγορος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑκκλησιῶν, αἰφνιδίως πρὸ τῆς ὑπογραφῆς διαφωνήσας πρὸς τοὺς Ἐνωτικοὺς ἀπεχώρησεν ἐξ Ἰταλίας μετὰ τὸν Δημήτριον Παλαιολόγον καὶ ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ ἀθηναιτικοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ συντελέσας οὕτω εἰς τὴν ματαιώσιν τῆς Ἐνώσεως, βοηθούσης καὶ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ λαοῦ.

Ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς μελέτης ὄλων τῶν ὁμολογουμένως γνησίων παραδεδομένων ἔργων του δεικνύει ὅτι οὐδὲν στοιχεῖον ὑπάρχει δικαιολογοῦν τὴν εἰς αὐτὸν ἀπόδοσιν ἀντιθέτων πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ συγγράμματά του ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν μόνον ψευδανύμως ἢ παρεγγράπτως. Τοῦναντίον τὰ νόθα αὐτὰ ἔργα, περὶ ὧν καὶ πολλοὶ ξένοι ἐρευνηταὶ εἶχον ἐκφράσει ἀμφιβολίας γνησιότητος, ἀποδεικνύονται ὡς χαλκεύματα τοῦ κύκλου τῶν λατινίζοντων περὶ τὸν Βησσαρίωνα. Ἀτυχῶς οἱ ἐκδόται τῶν Ἀπάντων του ἐξέδοσαν ὡς γνήσια τὰ ὑπὸ τοῦ λατινόφρονος Πλουσιαδηνοῦ χαλκευθέντα ἔργα χωρὶς τὸν ἐπιβαλλόμενον ἔλεγχον

καὶ οὕτω παρουσιάζουν ὡς ἀντιφάσκοντα, ἀρχικῶς ἐνωτικὸν καὶ εἶτα ἀντίστον, τὸν Σχολάριον. Τὸ κακὸν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὴν στρεβλὴν περὶ Σχολαρίου ἀντίληψιν συνεμερίσθη καὶ μέρος τῶν ἐκ ξένων πηγῶν ἀντιλοῦντων Ἑλλήνων θεολόγων, οἱ ὅποιοι μεταδίδουν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ζήση εἶναι ὑπομονητικὴ, λεπτομερὴς καὶ πειστικὴ καὶ ἀποκαθιστᾷ τὰ πράγματα. Οὐδέποτε ὁ Σχολάριος ὑπῆρξεν ἐνωτικὸς. Αὐτὸς εἶναι καὶ κατὰ ξένην ἀναγνώρισιν ὁ σπουδαιότερος τῶν Ἑλλήνων θεολόγων γνωρίζων ἄριστα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν θεολογίαν καὶ ἀποστομώσας ἐπανειλημμένους τοὺς Λατίνους. Οὗτος ὡς ὁ πρῶτος ὑπάλληλος τῶν ἀνακτόρων, ἀνώτατος δικαστῆς καὶ πρῶτος σύμβουλος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, ἐὰν ἦτο ἐλαστικὸς τὰς πεποιθήσεις δὲν θὰ ἐγκατέλειπεν εἰς Ἰταλίαν τὸν αὐτοκράτορα διαφωτῶν διὰ τὴν Ἐνωσιν. Ἄλλὰ συνεφώνει μὲν διὰ μίαν Ἐνωσιν Ἐκκλησιῶν διὰ συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ παρετάσσοντο ἐπιχειρήματα καὶ θὰ ἐπετυγχάνετο ὑγιὲς συμβιβασμὸς παραδεκτός. Ἰδοὺ ὅμως ὅτι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλευθερίας συζητήσεων ὁ Πάπας ἤξίου ὄχι ἔνωσιν, ἀλλὰ ἄνευ ὄρων ὑποταγῆν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διαφθείρων χρηματικῶς καὶ δι' ἀξιομάτων τοὺς ἐλαφροτέρους τὴν συνειδήσιν Ἕλληνας συνέδρους, διὸ ἐγκατέλειψε τὸν βασιλέα καὶ ἀπῆλθεν ἐξ Ἰταλίας, διότι ἔβλεπεν ὅτι ἐθυσιάζετο ἡ Ὁρθόδοξος παράδοσις εἰς τὰς φιλοδοξίας τοῦ Πάπα.

Ἐκ τῆς ὅλης ἐκθέσεως προκύπτει ὅτι ὁ Γεννάδιος ἦτο σταθερὸς εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ἄριστος γνώστης τῆς θεολογίας. Οὐδέποτε ὑπεχώρησεν οὔτε ἐκάμφθη, πρωταγωνιστήσας εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Ὁ ἴδιος εἰς τὰ συγγράμματά του ὑπερήσπισε τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ ἔναντι τῶν Ἰουδαίων, τῶν ἔθνικῶν καὶ τῶν μουσουλμάνων.

Ἡ ἔναντιον του ἐκπονηθεῖσα δυσφημητικὴ καὶ παραμορφωτικὴ εἰκὼν, πρὸ δίδου ἀκριτῶς ἢ δολίως τὰ «Ἀπαντα», ἀποτελεῖ τὸ ἀποτέλεσμα μακρᾶς παρὰδόσεως τοῦ Παπισμοῦ νὰ δυσφημῇ τοὺς Βυζαντινοὺς, διότι ἠρνήθησαν νὰ ὑποταχθοῦν. Καὶ ἡ δυσφημητικὴ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰκὼν τῶν Παπικῶν ἐπηρέασε καὶ τὰς κρίσεις ὄλων τῶν καθολικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι εἰς τὰ διδασκτικά των βιβλία δίδουν ψευδῆ καὶ πλαστογραφημένην εἰκόνα τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ, ὡς ἀπέδειξε διὰ συστηματικῆς ἐρεύνης ὁ ἱστορικὸς Γ. Δημητράκος, ὅστις ἐντολῆ τῆς Unesco ἐξέπόνησε σχέδια ἀποκαταστάσεως, ἅτινα ἐκτυπωθέντα ἀγγλιστί, γαλλιστί καὶ γερμανιστί διενεμήθησαν εἰς ὅλα τὰ κράτη, μετὰ τὴν σύστασιν νὰ διορθώσουν τὰ περὶ Βυζαντίου διδασκτικά των βιβλία (πρβλ. «Πλάτων» 20 (1960) σελ. 340—345). Τὸ βιβλίον τοῦ Ζήση προσφέρει ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* *

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΠΑΣΣΑ *Τὸ ἔγκλημα τῆς ἐπιστήμης*, Ἀθῆναι 1980, σελ. 280.

Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ «Ἡλίου» τῆς ἀρτιωτέρας καὶ ἐπιστημονικωτέρας Ἑλληνικῆς ἐγκυκλοπαιδείας, καὶ γνωστὸς συγγραφεὺς πολλῶν ἀξιολόγων ἔργων κ. Ἰωάννης Δ. Πασσᾶς ἐξέδωκε πρὸ ὀλίγου χρόνου καὶ νέον περισπούδαστον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὸ ἔγκλημα τῆς ἐπιστήμης—Θυμὰ της ἡ ἀνωπότης*».

Τὸ νέον τοῦτο ἔργον τοῦ κ. Πασσᾶ κατανέμεται εἰς πλεῖστα κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν τὴν πολυμέρειαν τῶν γνώσεων τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν πνευματικὴν εὐρύτητα, μετὰ τῆς ὁποίας προσβλέπει εἰς τὴν βασικὴν ἰδέαν, τὴν διαπο-